

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ
АВІАПІДПРИЄМСТВА

Методичні вказівки до виконання
курсної роботи
для студентів спеціальності
051 «Економіка»

Київ 2021

Укладач: д.е.н., доцент, доцент кафедри економіки повітряного транспорту Вовк Ольга Миколаївна.

Рекомендовано до друку кафедрою економіки повітряного транспорту. Протокол № 24 від 27 серпня 2021 року.

Управління фінансово-економічною безпекою підприємства. методичні рекомендації до виконання курсової роботи для студентів спеціальності 051 «Економіка» усіх форм навчання / уклад.: О. М. Вовк. К. : НАУ, 2021. 14 с.

Методичні рекомендації складені відповідно до програми курсу «Управління фінансово-економічною безпекою авіапідприємства», містять вимоги, завдання та рекомендації до виконання курсової роботи.

Для студентів спеціальності 051 «Економіка» усіх форм навчання.

1. ЗАГАЛЬНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Мета курсової роботи — отримання практичних навичок застосування теоретичних знань щодо системи економічної безпеки суб'єктів господарювання, оцінки та аналізу стану економічної безпеки авіапідприємства для формування фахових компетенцій в управлінні системою економічної безпеки авіаційного транспорту.

У процесі написання курсової роботи студент повинен здійснити аналіз наукових публікацій з питань формування і структурування системи економічної безпеки на підприємствах авіаційного транспорту, самостійно виконати оцінку стану системи економічної безпеки авіапідприємства.

Виконання курсової роботи з курсу “ Комплексна система економічної безпеки авіаційного транспорту ” є складовою частиною навчального процесу:

- має сприяти глибшому засвоєнню студентами дисципліни,
- спонукає ґрунтовно вивчати законодавчі акти з питань економічної безпеки та спеціальні наукові видання.

У процесі виконання курсової роботи студент повинен:

- показати вміння вирішувати завдання з формування системи економічної безпеки;
- вміти застосувати теоретичні положення у вирішенні практичних завдань щодо оцінювання та аналізу економічної безпеки підприємства .

2. ТЕХНІЧНІ ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Курсова робота — це самостійне науково-практичне дослідження, яке дає змогу оцінити якість знань студента, його вміння застосовувати їх на практиці.

Курсова робота має бути надрукована на аркушах паперу формату А-4 (210*297 мм), (шрифт Times New Roman, розмір 14, інтервал 1,5). Текст друкують, залишаючи поля таких розмірів: ліве-30 мм, праве-10 мм, верхнє та нижнє -20мм, а також абзац 1,27см.

Робота повинна містити вступ, теоретичну частину, практичну частину, висновки та список використаних джерел. Обсяг роботи – не менше 15 стор., літератури – не менше 20 джерел.

Під час виконання курсової роботи необхідно враховувати:

1. Домашню роботу слід виконувати на аркушах формату А4.
2. Вибір варіанта здійснюється за порядковим номером списку груп.
3. Вихідні дані та результати розрахунків надаються із зазначенням одиниць розміру.
4. Всі аналітичні дані зводяться в таблиці.
5. Розрахунки проводяться з точністю до однієї десятої.

6. Обов'язковим є посилання на джерела при презентуванні статистичних даних.

3. ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Провести аналіз теоретичних основ формування комплексної системи економічної безпеки на авіаційних підприємствах та оцінити стан системи економічної безпеки українського авіапідприємства з урахуванням загроз і тенденцій у змінах середовища підприємства на основі застосування сучасних інструментів економічного аналізу.

4. ЗМІСТ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Домашнє завдання є самостійною письмовою роботою. Мета виконання курсової роботи полягає в розширенні і поглибленні знань студентів з даної дисципліни, розвитку навичок самостійної творчої роботи, опануванні уміннями аргументувати власну точку зору, проводити розрахунки за допомогою економіко-математичного інструментарію, узагальнювати, систематизувати й аналізувати фінансові і економічні показники при прийнятті управлінських рішень тощо.

Домашнє завдання виконується самостійно. Особливу увагу треба приділяти правильній побудові і наочності таблиць, графіків і діаграм. Вони мають бути логічним продовженням викладених теоретичних положень і служити основою для відповідних висновків. Заголовки таблиць, схем, графіків і діаграм повинні відображати основний зміст ілюстрованого матеріалу. У таблицях мають бути вказані одиниці виміру, назва об'єкта і часовий простір дослідження, а в графіках і діаграмах – масштаб. Таблицям і іншим видам графічного матеріалу рекомендується давати окрему нумерацію.

Зміст роботи повинен відповідати плану, який, у свою чергу, має відображати сутність теми, що розглядається, її внутрішню структуру й логіку дослідження.

Під час написання курсової роботи слід ознайомити із законодавчими нормативними документами з вибраної теми, публікаціями в періодичних економічних виданнях, підібрати відповідну літературу.

Курсова робота складається з розділів:

1. Вступ
2. Теоретична частина.
3. Практична частина. Оцінка стану комплексної системи економічної безпеки авіапідприємства.
4. Висновки

5. Список використаних джерел
6. Додатки

5. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ ТЕОРЕТИЧНОЇ ЧАСТИНИ

Теоретична частина містить обґрунтовані на основі останніх публікацій (за останні 3 роки) теоретичних положень з обраної тематики. Обов'язковим є перелік використаних джерел і посилання на них, наявність графічного матеріалу (таблиць, рисунків), дотримання структури наукового дослідження, а саме:

- **актуальність дослідження;**
- **анотація ,**
- **постановка проблеми** у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;
- **аналіз останніх досліджень і публікацій**, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які опирається автор;
- **формулювання цілей статті** (постановка завдання);
- **виклад основного матеріалу** дослідження з новим обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
- **висновки**, зроблені в результаті дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Обсяг теоретичної частини: від 10 до 20 сторінок. Об'єктом дослідження є сфера авіаційного транспорту.

Перелік теоретичних питань:

1. Економічна безпека авіапідприємства як економічна категорія
2. Наукові інтерпретації формування системи економічної безпеки авіапідприємств.
3. Підходи до структуризації системи економічної безпеки авіапідприємств.
4. Кадрова безпека як складова комплексної системи економічної безпеки авіапідприємства.
5. Корпоративна безпека як складова комплексної системи економічної безпеки авіапідприємства.
6. Інформаційна безпека як складова комплексної системи економічної безпеки авіапідприємства.
7. Фізична безпека як складова комплексної системи економічної безпеки авіапідприємства.
8. Фінансова безпека як складова комплексної системи економічної безпеки авіапідприємства
9. Підходи до оцінювання комплексної економічної безпеки діяльності авіапідприємства.

10. Система критеріїв визначення стану комплексної системи економічної безпеки підприємства.
11. Процесне управління формуванням служби економічної безпеки авіапідприємства.
12. Характеристика прийомів та методів діагностики економічних загроз .
13. Аналіз законодавчого забезпечення управління економічною безпекою авіапідприємства.
14. Стандартизація систем економічної безпеки авіапідприємств.
15. Поняття та регулювання авіаційної безпеки.

6. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНОГО ЗАВДАННЯ

Практична частина містить опис і оцінку системи економічної безпеки авіапідприємства. З наведеного переліку вітчизняних авіапідприємств необхідно провести аналіз стану економічної безпеки (за останні 3 років). Варіант обирається за порядковим номером студента у списку групи:

1. Державне підприємство «Міжнародний аеропорт «Львів» ім. Данила Галицького»
2. Державне підприємство «Міжнародний аеропорт «Бориспіль»»
3. Державне підприємство «УКРАЕРОПУХ»
4. Державне підприємство "Антонов"
5. Державне підприємство "Конотопський авіаремонтний завод АВІАКОН"
6. Державне підприємство «Львівський державний авіаційно-ремонтний завод»
7. Державне підприємство Запорізький авіаційно-ремонтний завод «МіГРемонт»
8. Комунальне підприємство «Міжнародний аеропорт «Київ»» (Жуляни)
9. Приватне акціонерне товариство "МОТОР СІЧ"
10. Приватне акціонерне товариство «Авіакомпанія «Міжнародні авіалінії України»
11. Публічне акціонерне товариство "Український науково-дослідний інститут авіаційної технології"
12. Публічне акціонерне товариство "Дослідно-експериментальний завод № 20 цивільної авіації"
13. Державне підприємство «ЗАВОД 410 ЦА».

Студент може самостійно обрати для аналізу авіапідприємство, що використовує після затвердження викладачем.

Характеристика комплексної системи економічної безпеки авіапідприємства має включати опис діяльності, системи управління та загроз, що впливають на стані системи і ефективність діяльності.

Аналіз стану системи економічної безпеки авіатранспортних підприємств проводять із застосуванням інтеграційних методик. В курсові роботі студентам потрібно прости аналіз рівня ефективності системи економічної безпеки обраних авіапідприємств за наступними методиками:

1. Семифакторна модель виду:

$$Y'_{EB} = 67,3 - 0,05X_1 + 30,4X_2 + 6,9X_3 + 7,82X_4 + 5,24X_5 - 0,21X_6 - 0,035X_7 \quad (1)$$

де X_1 – коефіцієнт загальної ліквідності; X_2 – коефіцієнт фінансової незалежності (автономії); X_3 – коефіцієнт обіговості капіталу підприємства; X_4 – валова рентабельність продажів; X_5 – рентабельність власного капіталу; X_6 – коефіцієнт придатності основних засобів; X_7 – фондівіддача.

Інтерпретація результатів оцінки за формулою (1) наступна:

$Y'_{EB} \geq 100$ – високий рівень безпеки;

$Y'_{EB} \in [88, 99]$ – безпечні підприємства;

$Y'_{EB} \in [80, 87]$ – достатньо безпечні підприємства;

$Y'_{EB} \in [72, 79]$ – небезпечні підприємства;

$Y'_{EB} \leq 71$ – кризовий рівень економічної безпеки

2. Модель Альтмана визначає загрозу банкрутства - як фінансову неспроможність суб'єкта господарювання оплатити пред'явлені фінансові документи можна передбачити з допомогою "Z-рахунка":

$$Z = 3,3 K_1 + 1,0 K_2 + 0,6 K_3 + 1,4 K_4 + 1,2 K_5, \quad (2)$$

де Z – індекс ймовірності банкрутства, K_1 – показник рентабельності активів, яких розраховано на підставі прибутку, K_2 – показник віддачі від активів, K_3 – показник покриття за ринковою вартістю власного капіталу, K_4 – показник рентабельності активів, який розраховано на підставі нерозподіленого прибутку, K_5 – показник частки оборотних активів у сукупній вартості активів.

Якщо Z-рахунок 1,8 і менше, то ймовірність банкрутства є дуже високою; від 1,81 до 2,7 - висока; від 2,8 до 2,9 банкрутство можливе; при показнику 3 і вище ймовірність банкрутства дуже мала. Вважається, що цей показник дає 95% ймовірності точного визначення очікуваного банкрутства.

3. R - модель прогнозу ризику банкрутства має наступний вигляд:

$$K=8,38 K1+K2+0,054 K3+0,63 K4, \quad (3)$$

де K1 - оборотний капітал/актив; K2 - чистий прибуток/власний капітал; K3 - виручка від реалізації/активи; K4 - чистий прибуток/інтегральні витрати. Ймовірність банкрутства підприємства у відповідності зі значенням моделі R визначається таким чином (табл. 1):

Таблиця 1

Загальна оцінка ймовірності банкрутства підприємства

Значення R (коефіцієнту ймовірності банкрутства)	Ймовірність банкрутства, %
Менше 0	Максимальна (90-100)
0-0,18	Висока (60-80)
0,18-0,32	Середня (35-50)
0,32-0,42	Низька(15-20)
Більше 0,42	Мінімальна (до 10)

4. Модель Ліса визначає вірогідності банкрутства при аналізі підприємств і показує дещо завищені оцінки, оскільки значний вплив на підсумковий показник надає прибуток від продажів, без врахування фінансової діяльності і податкового режиму.

$$Z = 0,063 * X1 + 0,092 * X2 + 0,057 * X3 + 0,001 * X4 \quad (4)$$

де X_1 — відношення оборотного капіталу до всіх активів, X_2 — відношення прибутку від реалізації до всіх активів, X_3 — відношення нерозподіленого прибутку до всіх активів, X_4 — відношення власного капіталу до позичкового капіталу. Мінімальне значення $Z < 0,037$.

5. Модель Таффлера це лінійна регресійна модель, що використовується для оцінки фінансового здоров'я підприємства:

$$Z = 0,53 * X_1 + 0,13 * X_2 + 0,18 * X_3 + 0,16 * X_4 \quad (5)$$

де X_1 — відношення прибутку від реалізації продукції до короткострокових зобов'язань, X_2 — відношення оборотних активів до зобов'язань, X_3 — відношення короткострокових зобов'язань до всіх активів, X_4 — відношення власного капіталу до позичкового капіталу. Якщо $Z > 0,3$, то у підприємство є успішним та йому не загрожує банкрутство, а якщо Z менше ніж $0,2$, то банкрутство більш ніж імовірне.

Проведений аналіз необхідно узагальнити в порівняльні таблиці та показати динаміку зміни стану економічної безпеки. У висновках до практичної частини потрібно акцентувати увагу на описі факторів, що ймовірно стали причинами отриманих значень.

7. ВИСНОВКИ

У висновках узагальнюються результати дослідження теоретичного питання із зазначенням особливостей розвитку підприємств авіаційного транспорту, впливу на формування комплексної системи економічної безпеки в авіаційному секторі транспортної галузі. Студент має описати фактори, що впливають на ефективність системи економічної безпеки, завдання превентивного управління системою безпеки. Також потрібно розкрити перспективи розвитку теорії управління комплексною системою економічної безпеки авіапідприємств.

Висновки мають містити узагальнення отриманих значень показників стану економічної безпеки досліджуваного авіапідприємства за останні три роки, опис тенденцій і характеру впливу факторів зовнішнього і зовнішнього середовища. Також потрібно зазначити складові системи безпеки досліджуваного підприємства і описати загрози, що впливають на діяльність авіапідприємства.

8. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Список використаних джерел оформлюється з використанням розробленого в 2015 році Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» (приклад оформлення бібліографічного списку). У тексті посилання на використані джерела слід вказувати порядковим номером, виділеним двома квадратними дужками, згідно з переліком джерел (позиція цитованого видання у списку літератури, сторінка, наприклад, [16, с. 17]). Статистичні джерела та наукові публікації слід використовувати за останніх три роки. Кількість використаних джерел – не менше 20, а т.ч. праці науковців Національного авіаційного університету за тематикою дослідження.

9. ДОДАТКИ

У додатки виносяться фінансові звіти досліджуваного підприємства, таблиці, що перевищують 1 сторінку. Додатки позначаються великими буквами українського алфавіту (крім **И** та **Ь**). В межах одного додатку можна розміщувати кілька таблиць або рисунків, що повинні нумеруватись (наприклад, табл. А.1, табл. А.2; рис. А.1, рис А.2).

10. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаптивне управління підприємствами в умовах неотехнологічного відтворення. колективна монографія за заг. ред. О.В. Ареф'євої Київ, НАУ, 2020. 260 с.

2. Ареф'єва О.В., Кузенко Т.Б. Планування економічної безпеки підприємств: монографія. К., 2004. 172 с.
3. Вовк О.М. Детермінанти модернізації підприємств інфраструктурної сфери: теорія, методологія, практика. Київ, ФОП Маслаков, 2020. 480 с.
4. Вовк О.М. Ковальчук А.М. Долгополова Ю.А. Закономірності розвитку транспортних підприємств в умовах структурних зрушень регіонів. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2020. Вип. 3(77). С. 99-104.
5. Вовк О.М. Тульчинська С.О. Методичні засади оцінювання модернізаційного потенціалу підприємств інфраструктурної сфери. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. №1. С.245-250.
6. Вовк О.М. Управління розвитком системи економічної безпеки підприємства: теоретичне забезпечення. *Приазовський економічний вісник*. 2018, №6(11). С.120-124.
7. Вовк О.М., Дудік А.О. Управління потенціалом розвитку підприємства: стратегічний підхід. *Економічний простір*. № 162, 2020. С. 121-129.
8. Вовк О.М., Іванець Д.В., Халаджі І.О. Оцінювання ефективності розвитку транспортних підприємств. *Приазовський економічний вісник*. 2020. № 3(20). С.94-98.
9. Вовк О.М., Ковальчук А.М. Кривенко В.О. Концептуальні основи забезпечення ефективності інвестиційної діяльності транспортних підприємств. *Вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка і менеджмент»*. 2020. № 42. С. 50-54.
10. Вовк О.М., Ковальчук А.М. Мацаєнко Ю.О. Діагностика ефективності управління персоналом аеронавігаційного підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. № 5. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7860>
DOI: 10.32702/2307-2105-2020.5.51
11. Вовк О.М., Ковальчук А.М. Стратегічне управління розвитком підприємств в умовах конкурентної економіки. *Збірник наукових праць*

Університету державної фіскальної служби України. 2019. №1. С. 20-32. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Znpnudps/index.html>

12. Вовк О.М., Кривенко В.О. Дослідження інноваційно-інвестиційних умов модернізації підприємств інфраструктурної сфери. *Економіка і суспільство*. № 26, 2021. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-20>.

13. Вовк О.М., Очеретяна С.М., Камишна С.Ю. Конкуреноспроможність авіатранспортних підприємств в умовах розвитку міжнародного авіаційного простору. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 48. С. 31-35

14. Вовк О.М., Сирівля Т.О., Панчошна Т.М. Формування кадрового потенціалу авіапідприємства: структурний підхід. *Інфраструктура ринку*. 2020. №39. С. 149-154. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/39_2020_ukr/26.pdf

15. Геєць В.М., Кизим М.О., Клебанова Т.С., Черняк О.І. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство. Х., 2006. 240 с

16. Ілляшенко С.М. Складові економічної безпеки підприємства та підходи до її оцінки. *Актуальні проблеми економіки*. 2013., № 3. С. 12–19.

17. Колодяжна, І. В. Економічна безпека в системі сталого функціонування підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Вип. 23, Ч. 1. С. 135–140.

18. Конкуреноспроможність підприємств у міжнародному цифровому просторі: колективна монографія за заг. ред. О.В. Ареф'євої Київ, НАУ, 2019. 342 с.

19. Наукова періодика. Національна бібліотека ім.. В.І. Вернадського. Режим доступу: <http://www.irbis-nbu.gov.ua>

20. Система пошуку наукових статей Google. Режим доступу: <https://scholar.google.com.ua>.

21. Стійкий розвиток підприємств у міжнародному економічному просторі: колективна монографія за заг. ред. О.В. Ареф'євої Київ, НАУ, 2018. 364 с.

22. Тимошук О.М., Кучерук Г.Ю., Вовк О.М., Мельник О.В. Якість логістизації транспортних послуг: інвестиційний аспект. Київ, ТОВ «СІК ГРУП УКРАЇНА», 2020. 214с.

23. Шкарлет С.М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект: монографія. К.: Книжкове вид-во НАУ, 2007. 432 с.

24. Штангрет А.М. Управління економічною безпекою підприємств авіаційної галузі: монографія. Львів: Укр. акад. друкарства, 2011. 270 с.

25. O. Vovk, M. Kravchenko, O. Popelo, S. Tulchynska, M. Derhaliuk Modeling the choice of the innovation and investment strategy for the implementation of modernization potential. *Transactions on systems and control*. Vol. 16, 2021. Pp. 430-438. Режим доступу: <https://wseas.com/journals/sac/2021.php>, <https://doi.org/10.37394/23203.2021.16.38>

26. O. Vovk; T. Tkachenko; S.Smerichevska; Y.Osypova; L. Raicheva. Implementation of modernization potential to ensure economic safety of enterprises. *Laplace Em Revista, (International)*. Vol. 7, n. 3, Sept. - Dec. 2021, p. 363-373. Режим доступу : <https://laplaceemrevista.editorialaar.com/index.php/lpg1/issue/view/45>, <https://doi.org/10.24115/S2446-62202021731304p.363-373>

27. S. Tulchynska, O. Popelo, O. Vovk, B. Dergaliuk, I. Kreidych, T. Tkachenko. The Resource Supply of Innovation and Investment Strategies of the Microeconomic Systems Modernization in the Conditions of Digitalization. *Transactions on environment and development*. Vol. 17, 2021. Pp. 819-828. Режим доступу: <https://wseas.com/journals/ead/2021.php>, <https://doi.org/10.37394/232015.2021.17.77>,

28. S. Tulchynska, O. Vovk, O. Popelo, S. Saloid, O. Kostyunik. Innovation and investment strategies to intensify the potential modernization and to increase the competitiveness of microeconomic systems. *International Journal of Computer Science and Network Security*, VOL. 21 No.6, June 2021, pp. 161-168. Режим доступу: http://paper.ijcsns.org/07_book/202106/20210622.pdf, <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2021.21.6.22>

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА БІЗНЕС-УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ПОВІТРЯНОГО ТРАНСПОРТУ

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни «Управління фінансово-економічною безпекою авіапідприємства»

Виконав (ла):

Студент (ка) _____ групи

_____
(П.І.П. студента (ки))

Перевірив:

_____
(посада)

_____
(П.І.П. викладача)

Київ 20__